

STRAFRECHT

STRAF(PROCES)RECHT

AAK20219428

Prof. mr. J.H. Crijns & mr. dr. M.J. Dubelaar

Wetgeving

Conceptwetsvoorstel naar aanleiding van de evaluatie van de Wet OM-afdoening

Maart jl. bracht de minister het conceptwetsvoorstel naar aanleiding van de evaluatie van de Wet OM-afdoening in consultatie (zie voor de tekst van het conceptwetsvoorstel en de bijbehorende concept-memorie van toelichting www.internetconsultatie.nl). Het wetsvoorstel bevat verschillende wijzigingen met betrekking tot de regeling van de buitengerechtelijke afdoening, die – zoals de naam van het wetsvoorstel al doet vermoeden – grotendeels voortvloeien uit de evaluatie van de Wet OM-afdoening (zie voor die evaluatie D. Abels e.a., *Evaluatie Wet OM-afdoening*, Amsterdam: Rozenberg Publishers 2018; en de beleidsreactie daarop *Kamerstukken II 2018/19, 29279, 478*). Grofweg gaat het om drie (categorieën van) wijzigingen: 1) aanpassingen in de regelingen van de transactie en de ontnemingschikking, waaronder de invoering van voorafgaande rechterlijke toetsing; 2) de introductie van de mogelijkheid een voorwaardelijke strafbeschikking uit te vaardigen; en 3) de introductie van een omzettingprocedure in de regeling van de strafbeschikking. We lichten deze drie voorgenomen wijzigingen in het navolgende kort toe. Andere voorstellen – zoals het mogelijk maken van verbeurdverklaring van inbeslaggenomen voorwerpen bij strafbeschikking – blijven in het navolgende onbesproken.

Waar ten tijde van de totstandkoming van de Wet OM-afdoening nog rekening werd gehouden met de mogelijkheid dat de transactie op termijn geheel door de strafbeschikking zou worden vervangen (*Kamerstukken I 2005/06, 29849, C*, p. 22-23), is men daar gaande de implementatie van de strafbeschikking van teruggekomen. Met name met betrekking tot de buitengerechtelijke afdoening van strafbare feiten begaan door rechtspersonen (vgl. de megaschikkingen van de afgelopen jaren met onder meer Rabobank, ING en ABN AMRO) groeide allengs het besef dat de transactie daartoe een meer geschikt instrument vormde dan de op eenzijdige schuldvaststelling gebaseerde strafbeschikking. Wel werd zowel in de politiek als de literatuur in toenemende mate de wens geuit dergelijke hoge transacties voortaan aan voorafgaande rechterlijke toetsing te verbinden, teneinde tegemoet te komen aan de wens om transparantie (zie hierover nader J.H. Crijns, 'Rechterlijke toetsing van hoge transacties in strafzaken: contracteren onder toezicht', in: C.G. Breedveld-de Voogd e.a. (red.), *Sluiterijd. Reflecties op het werk van Jaap Hijma*, Deventer: Wolters Kluwer 2020).

In zijn beleidsreactie op de *Evaluatie Wet OM-afdoening* schaarde de minister zich achter deze geluiden en kondigde hij aan de transactie toch ook in de toekomst te willen behouden, zij het enkel voor bepaalde categorieën van gevallen en met introductie van rechterlijke toetsing in geval van hoge transacties (zie *Kamerstukken II 2018/19, 29279, 478*). Aan dit voornemen geeft het conceptwetsvoorstel nu concreet gevolg. Ten eerste wordt de regeling van de transactie overgeheveld van (art. 74 e.v. van het) Wetboek van Strafrecht naar (art. 553 e.v. van het) Wetboek van Strafvordering, waarmee het karakter van de transactie als zelfstandige afdoeningswijze wordt onderstreept en de gelegenheid te baat wordt genomen om de procedurele kant van de transactie uitgebreider te regelen dan thans het geval is. Inhoudelijk belangrijker is evenwel dat de bevoegdheid een transactie aan te bieden nader wordt ingeperkt (vgl. het voorgestelde art. 553 lid 1 Sv). De huidige grens dat alleen kan worden getransigeerd bij overtredingen of misdrijven waarop niet meer dan zes jaar gevangenisstraf is gesteld, blijft behouden. Daarnaast wordt geëxpliciteerd dat de geconstateerde feitelijke gedraging bewijsbaar en strafbaar dient te zijn, een vereiste dat in verband met de beginselen van een goede procesorde impliciet altijd al heeft gegolden, maar nu ook in de wet tot uitdrukking wordt gebracht. Nieuw is dat voortaan expliciet wordt vereist dat de verdachte de geconstateerde feitelijke gedraging erkent (een vereiste dat tot op heden niet als zodanig wordt gesteld bij het aangaan van een transactie, tenzij het gaat om een transactie in de zin van de Aanwijzing hoge transacties, *Stcr. 2020, 46166*). Daarnaast wordt de transactiebevoegdheid beperkt tot twee gevalstypen, te weten: a) transacties 'aan een rechtspersoon [...] die ervan wordt verdacht een strafbaar feit te hebben begaan, of aan een persoon die ervan wordt verdacht opdracht te hebben gegeven tot of feitelijk leiding te hebben gegeven aan de verboden gedraging [...] of aan een persoon die ervan wordt verdacht anderszins aan die verboden gedraging te hebben deelgenomen'; en b) 'gevallen waarin bijzondere omstandigheden die in verband staan met de aard van de transactie naar het oordeel van de officier van justitie tot een transactieaanbod moeten leiden in plaats van tot het uitvaardigen van een strafbeschikking en de geldsom [van het transactieaanbod voor zover bestaande uit een geldboete, JHC en MJD] niet meer dan € 2.000 bedraagt' (vgl. het voorgestelde art. 553 lid 2 Sv). Dit tweede gevalstype – dat bedoeld is voor 'uitzonderlijke gevallen' – maakt het voor de officier van justitie mogelijk de transactie ook te blijven hanteren in (kleinere) zaken die in beginsel door middel van een strafbeschikking worden afgedaan, namelijk wanneer het consensuele karakter van de transactie beter past dan de eenzijdige schuldvaststelling en strafoplegging in het kader van de strafbeschikking. Blijkens de memorie van toelichting wordt in dit verband met name gedacht aan de voortvarende afdoening van strafbare feiten gepleegd door bekende buitenlandse verdachten op doorreis (zie concept-MvT, p. 8). Belangrijker is evenwel dat de transactie over de

gehele linie behouden blijft voor de afdoening van strafbare feiten gepleegd door rechtspersonen en/of de daarbij rechtstreeks betrokken natuurlijke personen.

Wel wordt daaraan voortaan de eis van voorafgaande rechterlijke toetsing verbonden, althans wanneer de transactie als hoge transactie kwalificeert door boven bepaalde drempelbedragen te komen, te weten een boetebedrag van € 200.000 of meer dan wel een totale betalingsverplichting (dus inclusief bijvoorbeeld schadevergoedingen voor benadeelde partijen) van € 1.000.000 of meer (zie het voorgestelde art. 553 lid 2 Sv). Deze rechterlijke toetsing wordt door het conceptwetsvoorstel gegoten in de vorm van een zogenoemde verlofprocedure bij het hof. Voorafgaand aan het daadwerkelijk aangaan van de transactie dient de voorgenomen transactie te worden voorgelegd aan het hof, die vervolgens toetst of de officier van justitie 'bij afweging van alle in aanmerking komende belangen in redelijkheid tot het transactieaanbod heeft kunnen komen' (zie het voorgestelde art. 563 lid 3 onder b Sv). Hierbij kijkt het hof onder meer naar de overeenstemming met de voornoemde wettelijke voorwaarden, het proces van totstandkoming, de vraag of de verdachte vrijwillig met de transactie instemt, de proportionaliteit voor wat betreft de gestelde voorwaarden en de mate waarin de transactie binnen het bestaande vervolgingsbeleid past (concept-MvT, p. 35-36). Een en ander geschiedt in verband met de mogelijke gevoeligheid van de betrokken belangen tijdens een besloten raadmakerverlofprocedure, maar de uitspraak geschiedt omwille van 'de vergroting van de transparantie van het transactieproces' in het openbaar (concept-MvT, p. 9). Vermelding dient voorts dat deze verlofprocedure in beginsel in de weg staat aan de mogelijkheid voor rechtstreeks belanghebbenden om achteraf op grond van artikel 12 Sv beklag tegen de hoge transactie in te stellen, omdat de hoge transactie dan immers al een rechterlijk fiat heeft meegekregen (vgl. het voorgestelde art. 121 lid 1 Sv). Tot slot zij vermeldt dat een vergelijkbare verlofprocedure ook zal gaan gelden voor (bepaalde) ontnemingsschikkingen in de zin van artikel 511c Sv (vgl. het voorgestelde art. 511c e.v. Sv).

Het conceptwetsvoorstel brengt daarnaast ook de nodige wijzigingen aan in de regeling van de strafbeschikking, die zoals bekend in 2006 is ingevoerd ingevolge de Wet OM-afdoening. Destijds is er niet voor gekozen de officier van justitie ook de bevoegdheid te geven de strafbeschikking in voorwaardelijke vorm uit te vaardigen. Thans wordt van die keuze teruggekomen, omdat blijkens de evaluatie van de Wet OM-afdoening een voorwaardelijke modaliteit in de praktijk toch wel wordt gemist en invoering daarvan ook in de literatuur geregeld is bepleit (concept-MvT, p. 5). Het ontbreken van deze mogelijkheid leidt immers tot de wat merkwaardige situatie dat de officier van justitie wel zelfstandig allerlei sancties in onvoorwaardelijke vorm mag opleggen, maar voor de voorwaardelijke variant van diezelfde sancties – die op zichzelf toch als lichter moet worden beschouwd – de gang naar de rechter dient te maken. Met name in gevallen van ontzeggingen van de rijbevoegdheid, maar ook in geval van taakstraffen en geldboetes wordt dit in de praktijk als een gemis ervaren.

Om die reden wordt voorgesteld de officier van justitie de mogelijkheid te bieden deze sancties in de toekomst ook in voorwaardelijke vorm bij strafbeschikking op te leggen (vgl. het voorgestelde art. 257ab Sv). Voor wat betreft de algemene en bijzondere voorwaarden die aan een dergelijke voorwaardelijke strafbeschikking kunnen worden verbonden, wordt goeddeels aangesloten bij de voorwaarden die de rechter aan een voorwaardelijke veroordeling kan verbinden, met uitzondering van de meest ingrijpende bijzondere voorwaarden zoals opname in een zorginstelling (zie daarvoor het voorgestelde art. 257ac Sv en de concept-MvT, p. 11 en p. 18-19). Tot zover lijkt dit voorstel tot introductie van een voorwaardelijke variant op zichzelf weinig controversieel. Sterker nog, deze variant lijkt dermate voor de hand te liggen dat men zich kan verwonderen over het feit dat de wetgever destijds expliciet heeft afgezien van introductie van een dergelijke voorwaardelijke modaliteit. Totdat men zich realiseert dat het introduceren hiervan ook noopt tot introductie van een passende procedure in geval de gestelde voorwaarden worden overtreden, terwijl de inrichting van een dergelijke procedure de nodige lastige vragen oproept (zie hierover ook M. Kessler, *De strafbeschikking* (tweede druk), Deventer: Wolters Kluwer 2015).

Thans leidt de mislukte executie van een (onvoorwaardelijke) strafbeschikking ertoe dat de verdachte alsnog dient te worden gedagvaard (vgl. art. 255a Sv), waarna een volledige berechting door de strafrechter volgt (vgl. art. 354a Sv). In lijn daarmee had ervoor kunnen worden gekozen om ook bij overtreding van de voorwaarden bij een voorwaardelijke strafbeschikking tot dagvaarding over te gaan, waarna berechting van de verdachte volgt. Daar is echter niet voor gekozen. In plaats daarvan wordt een omzettingsprocedure voorgesteld (zie onder meer het voorgestelde art. 6:6:39 Sv), waarbij de voorwaardelijke straf door de officier van justitie wordt omgezet in een onvoorwaardelijke. Daar blijft het echter niet bij; tevens wordt voorgesteld om in geval van de mislukte executie van een onvoorwaardelijke strafbeschikking voortaan ook gebruik te maken van deze omzettingsprocedure in plaats van de huidige dagvaarding, gevolgd door een berechting. De minister acht dit verantwoord, omdat in dergelijke gevallen de strafbeschikking zelf immers eerder al onherroepelijk is geworden nu de verdachte daartegen geen verzet heeft ingesteld. Bovendien is in het huidige systeem in wezen sprake van een oneigenlijke bevoordeling van de niet-meewerkende verdachte, nu deze door niet mee te werken aan de executie alsnog een volledige berechting kan afdwingen. Bij die stand van zaken acht de minister het dan ook gerechtvaardigd om niet alleen bij overtreding van de voorwaarden opgelegd bij een voorwaardelijke strafbeschikking, maar ook bij de mislukte executie van een onvoorwaardelijke strafbeschikking voortaan gebruik te maken van een omzettingsprocedure (concept-MvT, p. 6). Deze omzettingsprocedure wordt als gezegd in beginsel in handen gelegd van de officier van justitie, waarna de verdachte bezwaar kan aantekenen bij de rechter tegen de uitkomst van de omzettingsprocedure (zie het voorgestelde

art. 6:6:41 Sv). In dat geval mag de rechter echter enkel de omzettingsbeslissing beoordelen (en daarmee de straftoemeting), niet de onderliggende schuldvaststelling (concept-MvT, p. 13). Daarnaast kan de officier van justitie een omzettingsprocedure bij de rechter entameren, namelijk in die gevallen waarin bij de omzetting van de eerdere (voorwaardelijke dan wel ‘mislukte’) strafbeschikking naar zijn oordeel tevens vrijheidsbeneming aan de orde is, ofwel in de vorm van een vrijheidsstraf ofwel in de vorm van vervangende hechtenis (zie het voorgestelde art. 6:6:42 Sv). In het kader van deze omzettingsprocedure mag de rechter zich – anders dan bij het bezwaar tegen de omzettingsbeslissing door de officier van justitie – wel ook over de onderliggende schuldvaststelling buigen, omdat in dit geval vrijheidsbeneming op het spel staat, hetgeen de verdachte in verband met artikel 113 lid 3 Grondwet en artikel 5 EVRM recht geeft op een integrale herbeoordeling van zijn zaak (concept-MvT, p. 6 en 14).

Bij verdere lezing van het conceptwetsvoorstel en de concept-MvT blijkt dat de invoering van de voorwaardelijke strafbeschikking en de voorgestelde omzettingsprocedure met heel wat haken en ogen gepaard gaat, waaronder de nodige samenloop- en afstemmingsproblemen tussen de verschillende vervolgproudures. Zonder deze op deze plaats verder uit te werken, kan in ieder geval worden vastgesteld dat deze voorstellen de bestaande regeling van de strafbeschikking vergaand compliceert. Inmiddels heeft de Raad voor de rechtspraak zich in haar wetgevingsadvies zeer kritisch uitgelaten over de voorgestelde omzettingsprocedure, onder meer omdat wordt gevreesd voor ‘buikpijndossiers’ vergelijkbaar met die in de Toeslagenaffaire, gezien de voorgestelde beperkte reikwijdte van de rechterlijke toetsing (zie www.njb.nl/nieuws/rechtspraak-waarschuwt-voor-nieuwe-buikpijndossiers-bij-strafomzetting/). Waar het (gedeeltelijke) behoud van de transactie en de invoering van rechterlijke toetsing van hoge transacties en ontnemingsschikkingen vermoedelijk goeddeels positief ontvangen zullen worden, zullen gedurende het wetgevingsproces vermoedelijk nog wel de nodige kritische noten worden gekraakt ten aanzien van de voorgestelde invoering van de voorwaardelijke strafbeschikking en de bijbehorende omzettingsprocedure.

Jurisprudentie

HR 30 maart 2021, [ECLI:NL:HR:2021:389](https://www.ecli.nl/hr/2021/389) – Begin van uitvoering bij poging

Op 30 maart jl. heeft de Hoge Raad een belangrijk nieuw arrest gewezen inzake de strafbare poging in relatie tot de vraag wanneer sprake is van een begin van uitvoering van het voorgenomen misdrijf. Het gaat in die zaak kort gezegd om een verdachte die met acht anderen heeft geprobeerd een gevangene te bevrijden uit de gevangenis met behulp van een helikopter (hetgeen strafbaar is gesteld in art. 191 Sr). Een van de medeverdachten heeft daartoe onder valse voorwendselen een rondvlucht geboekt met de bedoeling op de plaats van de tussenlanding de ingehuurde piloot te

overmeesteren en te vervangen door een andere piloot die daartoe speciaal uit Colombia was overgekomen (hetgeen kaping van een luchtvoertuig oplevert, strafbaar gesteld in art. 385a Sr). De contactpersoon van het helikopterbedrijf kreeg echter argwaan en schakelde de politie in. Toen de beweerde afnemer van de rondvlucht zich meldde op de afgesproken plek, werd hij aangehouden. Ook de bestuurder van een auto die met drie andere verdachten – onder wie de Colombiaanse piloot – op de plaats van de beoogde tussenlanding stond te wachten, werd ingerekend. In de auto werden wapens en diverse andere middelen gevonden die de bevrijding van de gevangene en vervolgens de ontsnapping mogelijk moesten maken. Weer twee anderen stonden in de nabijheid van de gevangenis klaar in een gestolen auto met ook daarin wapens en middelen ten behoeve van de ontsnapping en het wissen van sporen.

In eerste aanleg wordt uitsluitend het plegen van strafbare voorbereidingshandelingen bewezenverklaard. De rechtbank ziet in de gedragingen namelijk nog geen begin van uitvoering, waarbij zij – afgaande op het hetgeen daaromtrent is weergegeven in de cassatieschriftuur – de parallel legt met de feiten in het zogeheten *GWK*-arrest (HR 8 september 1987, [ECLI:NL:HR:1987:AC0501](https://www.ecli.nl/hr/1987/ac0501), *NJ* 1988/612), waarin de verdachten nog niet uit de auto waren gestapt en derhalve nog geen begin van uitvoering van de geplande overval kon worden aangenomen. Ook in hoger beroep volgt vrijspraak van de poging tot de kaping van het luchtvaartuig, omdat alles afwegende de gedragingen volgens het hof ‘nog (iets) te ver af[staan] van het beoogde misdrijf om van een strafbare poging te kunnen spreken’ (gerechtshof Amsterdam 6 maart 2020, [ECLI:NL:GHAMS:2020:896](https://www.ecli.nl/ghams/2020/896)). Het hof neemt echter wél aan dat er sprake is van een begin van uitvoering ter zake de poging tot bevrijding. Het verwijst daarbij onder meer naar het sterk planmatig karakter van de bevrijdingsoperatie en het feit dat de verschillende verdachten zich gereed dienden te houden om de operatie te doen slagen. Nu aan die gedragingen feitelijk uitvoering is gegeven, kan volgens het hof de poging tot bevrijding van een gevangene worden bewezenverklaard. De cassatie richt zich mede op dit punt, hetgeen in het arrest van 30 maart jl. leidt tot een verffijning van het beoordelingskader inzake de poging.

Het criterium dat wordt gebruikt ter beoordeling van de vraag of sprake is van een begin van uitvoering, is afkomstig uit het zogeheten *Cito*-arrest (HR 24 oktober 1978, [ECLI:NL:HR:1978:AC6373](https://www.ecli.nl/hr/1978/ac6373), *NJ* 1979/52). Bekeken moet worden of er gedragingen zijn verricht die naar hun uiterlijke verschijningsvorm zijn gericht op de voltooiing van het voorgenomen misdrijf. Hoewel dit criterium inmiddels al decennia meegaat, wordt in de literatuur opgemerkt dat het criterium van de uiterlijke verschijningsvorm op zichzelf weinig onderscheidend vermogen heeft (zie voor een uitvoerige bespreking van die literatuur de conclusie van A-G Bleichrodt van 9 februari 2021, [ECLI:NL:PHR:2021:111](https://www.ecli.nl/phr/2021/111), onder punt 20-23). Dat lijkt ook de Hoge Raad thans te erkennen, want in zijn arrest van 30 maart jl. formuleert hij een aantal beoordelingsfactoren die – naar eigen zeggen – zijn afgeleid uit eerdere rechtspraak (zie

ook [ECLI:NL:HR:2021:388](#), waarin het poging tot ontucht met een minderjarige betrof). De Hoge Raad overweegt in r.o. 2.3.2 als volgt:

‘Een belangrijke beoordelingsfactor is hoe dicht de vastgestelde gedragingen bij de voltooiing van het voorgenomen misdrijf lagen, bijvoorbeeld in tijd en/of plaats, en hoe concreet deze daarop waren gericht. Daarmee wordt ook afbakening van de poging ten opzichte van de strafbare voorbereiding bevorderd. Verder kan het bij poging gaan om een samenstel van gedragingen, met inbegrip van die van eventuele deelnemers. De aard van het misdrijf kan van belang zijn, maar niet noodzakelijk is dat al een bestanddeel van het misdrijf is vervuld.’

Daarmee worden de feitenrechter 42 jaar na het verschijnen van het *Cito*-arrest meer handvatten geboden om aan het algemene criterium van de uiterlijke verschijningsvorm concreter invulling te geven. In de onderhavige zaak concludeert de Hoge Raad – die zich overigens alleen buigt over de bewezenverklarde poging tot bevrijding – dat het oordeel van het hof op dit punt niet onbegrijpelijk is. De Hoge Raad wijst op het feit dat de verdachten ook daadwerkelijk uitvoering hebben gegeven aan de voorgenomen actie ‘met een sterk planmatig karakter’ en dat deze zonder ingrijpen van de politie kort daarna ook zou zijn voltooid.

HR 20 april 2021, ECLI:NL:HR:2021:576, NJ 2021/173, m.nt. J.M. Reijntjes – Post-Keskin

In het vorige *KwartaalSignaal* bespraken wij het arrest *Keskin t. Nederland* (EHRM 19 januari 2021, [2205/16](#)), waarin een schending tegen Nederland werd aangenomen wegens een ongeoorloofde inbreuk op het ondervragingsrecht als bedoeld in artikel 6 lid 3 sub d EVRM. Het EHRM heeft in dit arrest krachtig stelling genomen tegen de Nederlandse praktijk waarin de rechter niet of gebrekkig onderbouwde verzoeken van de verdediging tot het horen van getuigen op die grond terzijde kan schuiven, ongeacht het gewicht van de eerder door die getuigen afgelegde verklaringen in het licht van de overige onderzoeksresultaten. Dit arrest heeft al veel pennen in beweging gebracht vanwege de potentieel verstrekende consequenties hiervan voor de procesvoering in strafzaken (in aanvulling op de in *KwartaalSignaal* 158 genoemde literatuur verschenen ook: P.A.M. Mevis, ‘Kan de Hoge Raad links en rechts worden gepasseerd? Enkele overdenkingen naar aanleiding van de zaak Keskin tegen Nederland’, *DD* 2021/29; A.H.T. de Haas, ‘Vergezichten sinds Keskin: meer betekenis dan alleen afscheid van een “pre-criterium”’, *JutD* 2021/44 en Redactie NTS, ‘Keskin en het onderbouwen van verzoeken tot het horen van getuigen: een presumptie van verdedigingsbelang’, *NTS* 2021/2).

Ook de Hoge Raad heeft inmiddels de handschoen opgepakt en een uitgebreid arrest gewezen waarin uitvoerig wordt stilgestaan bij de betekenis van het arrest voor de beoordeling van getuigenverzoeken en het gebruik van verklaringen van niet-gehoorde getuigen voor het bewijs. Voor wat betreft de eisen die mogen worden gesteld aan de onderbouwing van verzoeken van de verdediging, stelt

de Hoge Raad duidelijk zijn koers bij. Hoewel de Hoge Raad benadrukt dat het Nederlandse systeem het door het EHRM centraal gestelde onderscheid tussen *prosecution witnesses* (getuigen à charge) en *defence witnesses* (à décharge) niet kent, kan de strekking van de verklaring wel degelijk een rol spelen bij beslissingen over het horen van getuigen (r.o. 2.7.1). Een verklaring heeft een belastende strekking indien deze ‘door de rechter voor het bewijs van het tenlastegelegde feit zou kunnen worden gebruikt of al is gebruikt’ (r.o. 2.9.2). In beide gevallen moet volgens de Hoge Raad het belang van het oproepen en horen van de getuige worden voorondersteld en mag van de verdediging geen nadere onderbouwing worden verlangd. Dat betekent evenwel niet dat elk verzoek tot het horen van een getuige die een verklaring met een belastende strekking heeft afgelegd, moet worden gehonoreerd (r.o. 2.13). Er kunnen immers andere redenen zijn om het verzoek toch af te wijzen. De rechter zal bij zijn beoordeling echter uitdrukkelijk rekening moeten houden met het gewicht van de verklaring.

Volgens de Hoge Raad zal in ieder geval ‘indringender dan voorheen de vraag onder ogen moeten worden gezien of een ondervragingsgelegenheid kan en moet worden gerealiseerd’ (r.o. 2.13). Dat is duidelijk winst voor de kwaliteit en zorgvuldigheid van de Nederlandse procesvoering, maar zal tegelijkertijd een extra belasting betekenen voor het kabinet R(H)C, nu getuigen waar de verdediging om heeft verzocht in Nederland in de regel aldaar worden gehoord. Daarin brengt het arrest van de Hoge Raad op zichzelf geen verandering, hoewel de Hoge Raad ook aan de stijl van procesvoering enkele nadere overwegingen wijdt (onder meer in r.o. 2.7.2).

Hoge Raad 20 april 2021, ECLI:NL:HR:2021:633 en 634 – Verzoeken tot herziening in de zaken van de Arnhemse villamoord en de Pettense campingmoord

Op 20 april jl. heeft de Hoge Raad beslist op een tweetal herzieningsverzoeken, waarin (mogelijk valse) bekentissen een belangrijke rol speelden. In de herzieningsaanvraag in de zaak van de Pettense campingmoord ([ECLI:NL:HR:2021:634](#)) heeft de Hoge Raad wel een novum aangenomen, in de zaak van de Arnhemse villamoord ([ECLI:NL:HR:2021:633](#)) niet. Om van een novum te kunnen spreken moet sprake zijn van ‘een met stukken onderbouwd gegeven dat bij het onderzoek op de terechtzitting aan de rechter niet bekend was en dat het *ernstige vermoeden* [onze cursivering, JHC en MJD] wekt dat indien dit gegeven bekend zou zijn geweest, het onderzoek van de zaak zou hebben geleid hetzij tot een vrijspraak van de gewezen verdachte, hetzij tot een ontslag van alle rechtsvervolging, hetzij tot de niet-ontvankelijkverklaring van het openbaar ministerie, hetzij tot de toepassing van een minder zware strafbepaling’ (zie art. 457 aanhef en onder c Sv).

In de zaak van de Pettense campingmoord die dateert uit 1994 berustte de veroordeling (vrijwel) uitsluitend op de (later ingetrokken) bekennende verklaringen van de veroordeelde, terwijl het opmaken van een deskundigenrapport over het verloop van de verhoren en het risico op

een valse bekentenis destijds achterwege is gebleven. Een dergelijk rechtspsychologisch onderzoek heeft in het kader van de herzieningsprocedure alsnog plaatsgevonden en de Hoge Raad ziet daarin thans grond voor herziening. Het arrest leert derhalve dat ook rechtspsychologisch onderzoek dat een nieuw licht werpt op de ‘geloofwaardigheid en betrouwbaarheid’ van de afgelegde bekentenissen een novum kan opleveren. Niet elk nieuw deskundigenonderzoek dat de betrouwbaarheid van het dragende bewijs ter discussie stelt, zal echter door de Hoge Raad ook als novum worden aangemerkt. De Hoge Raad overweegt in dit verband dat ‘de enkele omstandigheid dat een deskundige het bewijs anders weegt dan de rechter heeft gedaan, [...] niet voldoende [is] om het voor herziening vereiste ernstige vermoeden te wekken’ (r.o. 6.4.3). Bij het bepalen of sprake is van een ernstig vermoeden als bedoeld in artikel 457 aanhef en onder c Sv moet – zo benadrukt de Hoge Raad – de ‘gehele bewijsvoering van de rechter worden betrokken’ (r.o. 6.3.6.). Daarbij was in deze zaak van belang dat het hof zelf geen nader onderzoek had verricht naar de totstandkoming en betrouwbaarheid van de nadien ingetrokken bekennende verklaringen en er voor het overige geen bewijs was dat rechtstreeks in de richting van de veroordeelde wees.

In de zaak van de Arnhemse villamoord ging het om een veroordeling van negen verdachten waarbij de centrale getuige (tevens medeverdachte) zijn bekennende – en voor de anderen belastende – verklaringen twintig jaar na dato alsnog introk in verband met de druk die tijdens de verhoren op hem was uitgeoefend. De Hoge Raad ziet daarin evenwel geen grond voor herziening, onder meer omdat de voor de intrekking aangevoerde redenen niet aannemelijk maken waarom de getuige pas zo laat op zijn verklaring is teruggekomen en de getuige niet bereid is geweest om mee te werken aan nader onderzoek ter voorbereiding op de herzieningsaanvraag. Voorts benadrukt de Hoge Raad dat het hof zich indertijd ook expliciet heeft gebogen over de wijze van verhoren en een uitvoerige motivering heeft gegeven ten aanzien van de betrouwbaarheid. Met dit oordeel – dat in lijn ligt met de eerdere conclusie van A-G Harteveld – gaat de Hoge Raad voorbij aan het advies van de adviescommissie afgesloten strafzaken (ACAS), die de veroordeling eerder als potentieel onveilig kwalificeerde. Recent reageerde de ACAS bij monde van haar voorzitter in het *Nederlands Juristenblad* dan ook kritisch en bezorgd op deze uitspraak van de Hoge Raad (zie C.P.M. Cleiren, ‘De Arnhemse villamoord: een herzieningsprocedure met een uitkomst die niet geruststelt’, *NJB* 2021/1457). Mogelijk dat de Hoge Raad tot een ander oordeel was gekomen als ook in deze zaak – op basis van recente wetenschappelijke inzichten – een ‘officieel’

deskundigenonderzoek naar de betrouwbaarheid van de afgelegde verklaringen zou hebben plaatsgevonden, dat de claim van verzoekers dat de eerder afgelegde bekennende verklaringen vals waren had kunnen ondersteunen. De Hoge Raad benadrukt in ieder geval dat de eigen analyses en bevindingen van de ACAS op dit punt (alsmede eerdere bevindingen op dit punt in het kader van het Project Gerede Twijfel) niet als nieuw deskundigeninzicht kunnen worden aangemerkt. Zie voor een nadere analyse van beide herzieningsuitspraken ook D.J.C. Aben, ‘Redactioneel: Nuda confessio’, *E&R* 2021/4 (nog te verschijnen).

Literatuur

Oraties

- M. Kunst, *Los van het kwade geweten? Over slachtofferrechtenonderzoek in de victimologie* (oratie Leiden), Den Haag: Boom criminologie 2021;
- M. Malsch, *Law Is Too Important to Leave to Lawyers*, The Hague: Eleven International Publishing 2021.

Proefschriften

- L.M. Bruijn, *The alternative war on drugs. Drug evictions, cannabis regulation and the legal consequences of adapting to the limitations of criminal law in the field of drug control* (diss. Groningen), Groningen: University of Groningen 2021;
- L. Postma, *Misschien was het nog te vroeg. De regeling van de schriftelijke wilsverklaring euthanasie in artikel 2, tweede lid, Wtl vanuit een strafrechtelijk perspectief* (diss. Rotterdam), Den Haag: Boom juridisch 2021;
- V.E. van de Wetering, *In het aangezicht van de dood. Euthanasie en wetgeving: artsen en juristen op de uiterste grens* (diss. Rotterdam), Rotterdam: Erasmus University Rotterdam 2020.

Overig

- R. Hoving, *De kroongetuige in het Passageproces*, Den Haag: Boom juridisch 2021;
- R. Meester & K. Slooten, *Probability and Forensic Evidence. Theory, Philosophy, and Applications*, Cambridge: Cambridge University Press 2021;
- L. van Oploo, *Culturele overwegingen in pro Justitia-rapportages. Een empirische en juridische studie naar de plaats en betekenis van etnische en culturele factoren in gedragkundige rapportages*, Den Haag: Boom juridisch 2021;
- Redactie PROCES, *PROCES van de eeuw. Honderd jaar een brug tussen wetenschap en praktijk*, Den Haag: Boom juridisch 2021. ◀